

ВИСНОВОК

**рецензента, доктора педагогічних наук, професора О.О. Лаврентьєвої
про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів
дисертаційної роботи Іхаба Макхулі**

**«Формування готовності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до
роботи в умовах поліетнічного освітнього середовища»,
що представлена на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 015 - професійна освіта**

Дисертаційне дослідження вважаємо актуальним і своєчасним з огляду на те, що сучасному вчителю, як агенту суспільних змін, необхідно не лише вміти працювати з представниками різних культурних верств населення, але й засобами свого навчального предмета та виховної діяльності формувати в учнів риси, притаманні людині глобалізованого й полікультурного світу, серед яких: національна й етнічна культура, толерантність, пізнавальний інтерес до світових культурних надбань. Цілком погоджуємося з автором в тому, що підготовка майбутніх учителів до роботи в умовах поліетнічного освітнього середовища є тим своєрідним стрижнем, що характеризує його загальнокультурні, психолого-педагогічні, професійні, етнокультурні компетентності, які відповідають загальнолюдським та етнонаціональним цінностям, потребам суспільства та дозволяють здійснювати освітню та виховну діяльність у середній школі згідно з етнопедагогічними традиціями та етнокультурними цінностями конкретного регіону України.

Оцінюючи цілісно роботу Іхаба Макхулі відмітимо, що дисертантом цілком переконливо, аргументовано, послідовно й доказово здійснено теоретичний аналіз проблеми та запропоновано новий оригінальний підхід до вирішення наукового завдання, яке полягає в науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічної технології формування готовності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до роботи в умовах поліетнічного освітнього простору.

Тематика і напрям дисертаційної роботи відповідають провідним напрямам

досліджень науково-дослідної лабораторії інноваційних методів навчання і кафедри інноваційних технологій з педагогіки, психології та соціальної роботи Університету імені Альфреда Нобеля в межах комплексних наукових тем, а саме: «Модернізація професійно-педагогічної освіти в Україні в умовах інтеграції до світового освітнього простору» (державний реєстраційний номер 0112U002287) і «Теоретичні та методичні засади моделювання компетентнісної професійної освіти у контексті євроінтеграції» (державний реєстраційний номер 0717U004331).

Структура роботи є логічною й адекватно відображає траєкторію руху теоретико-експериментального дослідження.

Не зупиняючись докладно на змісті дисертації, зробимо наголос на найбільш важливих і цікавих, на наш погляд, моментах рецензованої роботи.

У Вступі правильно й чітко виписано методологічний апарат дослідження, при цьому мета й завдання погоджені зі структурою та висновками роботи, а зроблений огляд проблеми й виокремленні суперечності й труднощі в досліджуваній науковій площині, цілком переконливо вказують на доцільність та актуальність проведеного дослідження.

Інформація, наведена у Вступі, є достатньою для створення цілісного уявлення щодо логіки, методологічної та теоретичної основ дослідження, застосованих методів і здобутих науково-теоретичних та практичних результатів. Окрім цього, звертає на себе увагу, по-перше, ґрунтовність наукового та теоретичного доробку автора, описаного в науковій новизні та підтвердженого всім змістом представленої дисертації, по-друге, значний обсяг публікацій та висока активність в апробації матеріалів на конференціях різного рівня, зокрема участь дисертанта впродовж навчання в 13 конференціях різного рівня, по-третє, широка географія впровадження здобутих результатів.

Викликає інтерес проведений аналіз стану досліджуваної проблеми в педагогічній теорії та практиці. Залучення широкої теоретичної бази з питань готовності майбутніх учителів до роботи в умовах поліетнічного освітнього

середовища дозволило автору ґрунтовно висвітлити теоретичні та методологічні засади дослідження, сформулювати його вихідні положення.

У Розділі 1 «Теоретико-методологічні засади проблеми формування готовності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до роботи в умовах поліетнічного освітнього середовища» усебічно розглянуто та надано авторське потрактування ключовим та дотичним до них поняттям з точки зору особливостей підготовки вчителів гуманітарних спеціальностей, а також культурологічну парадигму сучасної професійної освіти.

Загалом, науковий стиль автора ґрунтується на всебічному аналізі вхідних категорій, спрямуванні на чітке й коректне їх визначення, надання комплексних оцінних характеристик. Відмічаємо також широку наукову ерудицію дисертанта, вміння розглянути досліджувані категорії всебічно, підкреслити найбільш значуще першоджерелами й авторитетними висловлюваннями науковців – представників різних етнічних груп, їх позицій щодо проблеми полікультурності. Така наукова позиція, що проходить крізь увесь зміст роботи, дозволяє дисертантові розкрити глибинний зміст поняття готовності майбутнього вчителя до роботи в умовах поліетнічного освітнього середовища, конкретизувати авторське бачення, його сутності, структури (мотиваційний, когнітивний, операційний, рефлексивний і творчий компоненти), описати критерії та показники сформованості зазначеної вище готовності. Автором наголошено, що сформована готовність є основою активної професійної позиції майбутнього вчителя, що спонукає до нового світогляду як способу визначення особистої позиції людини, яка виконує соціально-політичну, науково-теоретичну, філософську, релігійну, морально-естетичну, культурологічну орієнтації в сучасному багатонаціональному суспільстві.

Методологічно грамотно автором було дотримано процедуру виявлення та обґрунтування чинників формування досліджуваної готовності, яка передбачала попередній аналіз стану професійної підготовки майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей, вихідного рівня їх готовності до роботи в умовах поліетнічного

освітнього середовища, здійснюваний за допомогою експертів та фахівців галузі, а також із залученням батьків учнів загальноосвітніх шкіл. Фахово проведений констатувальний експеримент дозволив дисертанту підтвердити значний етнологічного потенціал гуманітарної підготовки (у т. ч. вивчення гуманістичних засад народної педагогіки, національного мистецтва, культури тощо), педагогічної практики, науково-дослідної роботи майбутніх учителів щодо формування зазначеної готовності.

Питанням обґрунтування технології, шляхів її запровадження та аналізу ефективності присвячено другий розділ дисертації. На підставі розроблення концепції дослідження, як сукупності 5 теоретичних положень, дисертантом встановлено, що педагогічна технологія є провідним рушієм сучасного наукового пізнання і тим інструментом, який дозволяє реалізувати завдання формування готовності майбутніх учителів до роботи в умовах поліетнічного освітнього середовища.

Підкреслюючи наукову новизну виконаного дослідження, слід відзначити, що розроблена та експериментально перевірена педагогічна технологія є взаємопов'язаною сукупністю форм, методів і засобів освітнього процесу, об'єднаних спільною метою функціонування та єдністю реалізації, яка здійснює педагогічний вплив на підготовку майбутніх учителів до роботи в умовах сучасного багатонаціонального соціуму. Нам імпонує представлена на рис. 2.3. модель технології формування готовності майбутніх учителів до роботи в умовах поліетнічного освітнього середовища, зміст її цільового, теоретико-методологічного, організаційно-змістового та діагностико-результативного блоків. Вважаємо, що представлені компоненти технології, зокрема її зміст, розкритий на с. 137–150 дисертації, дозволяють скласти вичерпне уявлення щодо концептуальної ідеї Іхаба Макхулі та гарантує досягнення кінцевого результату дослідження. Цікавою вважаємо деталізацію форм, методів і засобів реалізації педагогічної технології, презентованої в п. 2.2 і в додатках дисертації.

Варто підкреслити й основні здобутки, що належать до практичного значення дослідження. Зокрема, оновлено зміст навчальних дисциплін: «Історія України», «Етнопедагогіка», «Вікова та педагогічна психологія», «Релігієзнавство», «Історія педагогіки», «Педагогічні технології», «Культурологія» у контексті вивчення знань народної педагогіки, і до того ж – художньо-літературних творів, краєзнавчого історичного матеріалу, окремих традицій, звичаїв тощо, які закладені Іхабом Макхулі з метою формування досліджуваної готовності. Зі знанням справи представлено діяльність університетських Центрів розвитку компетентностей, що спрямована на підвищення якості професійної підготовки на основі культурологічного й етнопедагогічного підходів, а також навчання, заснованого на практичній діяльності та дослідженнях. Безсумнівне практичне значення має авторська дисципліна за вибором: «Поліетнічний освітній простір», метою якої є ознайомлення майбутніх учителів з культурою, мистецтвом, релігією, традиціями, побутом національних меншин України, формування готовності до роботи в умовах поліетнічного освітнього середовища.

Виділимо ще низку й таких переваг дослідження. По-перше, цікавим вважаємо наповнення етапів упровадження розробленої педагогічної технології формування готовності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до роботи в умовах поліетнічного освітнього середовища. Особливе значення має діяльнісний етап, що спрямований на здобуття системи знань, умінь і навичок, які сприяють формуванню готовності до роботи в школах національних меншин. Ми погоджуємося з думкою автора в тому, що саме цей етап є системотвірним у дослідницькій роботі. У його межах реалізується освітній процес, спрямований на формування в студентів необхідних знань про історію, релігію, культуру, традиції різних народів, розуміння сутності етнокультурних процесів, які відбуваються в Україні. Професійна підготовка, у баченні дисертанта, спрямована на розуміння особливостей впливу родини на формування етнічної культури учнів, повага до етнокультурних особливостей учнів, педагогічному такті й дотриманні норм

етикету, здатності до самовизначення в культурі та вміннях вшановувати надбання національної культури.

По-друге, заслуговує на схвалення потужний статистичний інструментарій, який використовується для доведення ефективності авторської педагогічної технології (критерії Пірсона та Фішера, реальна та ідеальна модель готовності тощо). По-третє, цінним вважаємо навчально-методичний матеріал, представлений у Додатках.

Підтвердженням практичної і теоретичної значущості проведеного дослідження є акти про впровадження його результатів у систему підготовки фахівців гуманітарних спеціальностей чотирьох ЗВО України («Університет імені Альфреда Нобеля», ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка, Ізмаїльський державний гуманітарний університет). Відмітим, що впровадженням охоплено низку регіонів України, про що свідчать відповідні довідки. Це зумовлює також і перспективи подальшого поширення отриманих результатів дослідження в освітянській практиці України, яка є багатонаціональною країною.

Аналіз публікацій засвідчив їхню відповідність (кількісну і якісну) вимогам щодо оприлюднення результатів дисертаційного дослідження. Зміст і результати дослідження відображено у 17 одноосібних наукових працях автора, із них: 7 – у наукових фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному виданні, 9 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Анотація стисло і коректно відображає зміст і результати виконаної дослідницької роботи.

Разом із тим, вивчення тексту дисертації уможливує окреслення зауважень і побажань дискусійного характеру:

1) У тексті дисертації використовується ряд дефініцій, що окреслюють його понятійно-категорійне поле, зокрема «поліетнічне середовище», «полікультурне середовище», «багатонаціональне середовище», проте

недостатньо чітко вказано на можливість їх використання як синонімів у контексті дослідження.

2) Віддаючи належне проведеному автором ґрунтовному аналізу провідних тенденцій розвитку освіти національних меншин Євросоюзу, вважаємо, що дисертація тільки б виграла б, якщо в ній було б показано шляхи імплементації цих надбань у освітній простір України.

3) На нашу думку, невиправдано багато уваги в тексті дисертації, з огляду на контекст дослідження, приділяється проблемі готовності особистості до професійної діяльності. Це також стосується розгляду сутності педагогічних технологій, їх змісту та шляхам проектування, що станом на сьогодні є достатньо усталеною процедурою.

4) Потребує більш якісного обґрунтування відбір компонентів готовності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до роботи в умовах поліетнічного освітнього середовища: мотиваційного, когнітивного, операційного, рефлексивного та творчого.

5) У тексті подекуди трапляється термін «школи національних меншин». З урахуванням понятійного поля чинного законодавства дисертантові варто говорити про школи, де навчаються представники національних меншин.

6) Віддаючи належне широко представлено в 12 додатках Ж діагностичного матеріалу, потребує все ж таки пояснення, як саме розраховувався загальний рівень сформованості компонентів досліджуваної готовності – як середнє арифметичне чи із застосуванням вагових коефіцієнтів, які оцінні зони були використані автором для визначення рівнів сформованості.

7) Під час подання результатів експерименту (п. 2.3) слід також посили їх якісний аналіз та пояснити які форми та методи авторської педагогічної технології формування досліджуваного феномену виявилися найбільш ефективними.

Між тим, зазначені зауваження мають техніко-редакційний характер та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження І. Макхулі.

Аналіз змісту дисертаційної роботи свідчить про широку ерудицію здобувача, здатність до системного охоплення різних аспектів досліджуваних педагогічних явищ і процесів, сформовану критичність і креативність професійного мислення.

Висновок. Дисертаційна робота І. Макхулі «Формування готовності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей до роботи в умовах поліетнічного освітнього середовища» за актуальністю, новизною теоретичних результатів, високим рівнем проведених досліджень відповідає кваліфікаційним вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. (zareestrovano в Міністерстві юстиції України від 03 лютого 2017 р. за № 155/30023) та пп. 9-18 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» (затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167), може бути рекомендована до захисту у спеціалізованій раді на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії зі спеціальності 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями).

Рецензент:

професор кафедри інноваційних технологій
з педагогіки, психології та соціальної роботи
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля»
доктор педагогічних наук, професор



О. О. Лаврентьева

